

VỀ TÁI CƠ CẤU

Gs.Tskh Nguyễn Ngọc Trân¹

Cụm từ “*tái cơ cấu*” được sử dụng rất nhiều trong thời gian gần đây. Trong kỳ họp Quốc hội lần thứ hai vừa rồi, cụm từ này nở rộ. Có ý kiến còn nêu sự cần thiết xác lập cơ sở pháp lý cho việc tái cấu trúc nền kinh tế. Hầu hết các ý kiến đều thể hiện trong một chừng mực nhất định sự trăn trở và tấm lòng của người viết hay phát biểu. Tuy nhiên đối tượng tái cơ cấu khá tràn lan: nền kinh tế, đầu tư công, tập đoàn, tổng công ty nhà nước, doanh nghiệp, ngành nông nghiệp, ngành công nghiệp, tái cơ cấu nợ, làng nghề, hệ thống giáo dục dạy nghề, ... Bài viết này nêu lên một số suy nghĩ nhằm góp phần tránh cho cụm từ bị lạm dụng và giúp cho tái cơ cấu đạt được mục tiêu.

1. Tái cơ cấu vì phát triển và tái cơ cấu để sửa sai

Trong quá trình phát triển, việc tái cơ cấu một đối tượng, doanh nghiệp, hay nền kinh tế chẳng hạn, là điều tất yếu để phù hợp với điều kiện và bối cảnh mới, quốc gia và quốc tế. Tái cơ cấu cũng cần thiết sau một quá trình đi chệch hướng hoặc phạm những sai sót kéo dài.

Thiết nghĩ tuy cùng là tái cơ cấu, nhưng một bên là để đáp ứng các yêu cầu của phát triển, còn một bên mang tính chất sửa sai để cứu vãn và đi tới. Trong trường hợp thứ hai, việc rút kinh nghiệm, tìm nguyên nhân của sai sót có tính chất quyết định, *bằng không căn bệnh sẽ tái phát trong cơ cấu mới*. Dĩ nhiên trong trường hợp thứ hai, việc sửa sai lại phải được đặt trong bối cảnh mới vì sự vật không đứng yên.

Việc bội chi ngân sách trầm kha và ngày càng tăng trong cả chục năm qua có hơn; việc vay vốn ODA, phát hành trái phiếu chính phủ là cần nhưng phải tính đến hiệu quả đầu tư; nợ công đã đến mức báo động, tất cả những điều này nhiều đại biểu Quốc hội đã chất vấn và cảnh báo từ khóa X, cuối thập niên 1990. Đáp lại là lập luận: bội chi vì đầu tư cho phát triển nên không có gì phải ngại; nợ chi tiêu công của các nước cao hơn chúng ta nhiều, nên Quốc hội có thể yên tâm².

Nhập siêu cũng trong một tình trạng tương tự. Lý do đưa ra là vì phải nhập nguyên liệu, vật tư, thiết bị cho các dây chuyền sản xuất để xuất khẩu!

Có đúng thế không? Cán cân kim ngạch xuất nhập các mặt hàng lúa gạo, thủy sản của cả nước chắc chắn là dương để bù lại việc nhập các chiếc ô-tô đắt tiền và các mặt hàng xa xỉ, nhan nhản ở Hà Nội và Thành phố Hồ Chí Minh, không thua kém gì các nước giàu, nơi mà thu nhập quốc dân bình quân đầu

¹ Đại biểu Quốc hội các khóa IX, X, XI, nguyên Phó Chủ nhiệm Ủy Ban Đối ngoại Quốc hội.

² Có thể nghe và đọc lại các trả lời chất vấn của các vị trách nhiệm về tài chính và ngân sách lúc đó.

người cao hơn Việt Nam hàng chục lần. Tình trạng nhập siêu sẽ được xã hội chấp nhận nếu chúng minh được rằng nhờ đó mà sức cạnh tranh của nền kinh tế đã tăng lên, các mặt hàng xuất khẩu qua chế biến cũng ngày càng tăng, cho thấy lộ trình nhập siêu sẽ tắt dần nhờ ở trình độ công nghệ của Việt Nam ngày càng được nâng cao.

Việc tái cơ cấu các tập đoàn và tổng công ty nhà nước là cần thiết và chỉ có thể thành công với điều kiện thấy rõ đâu là những sai sót xuất phát từ việc chậm đúc kết hoạt động của các tổng công ty 90, 91 mà đã vội đưa các tổ chức kinh tế này lên tập đoàn với đầy rẫy những lỗ hổng về khung pháp lý, về quản lý tài sản công!

Ở ba ví dụ trên đây, yêu cầu sửa sai là yếu tố nổi trội, và tái cơ cấu chỉ thành công nếu sai sót được sửa chữa từ căn nguyên.

2. Làm rõ nguyên nhân của những bất cập để đi tới

Bên cạnh việc tăng cường quản lý tài sản công, làm rõ nguyên nhân dẫn đến tình trạng sử dụng vốn đầu tư công kém hiệu quả là một việc không thể không làm *cho dù có tái cơ cấu nền kinh tế hay không*.

Việc *đầu tư theo phong trào* (nhà máy đường, nhà máy xi-măng, cảng biển, khu công nghiệp, ...) mà ai cũng thấy là *không hợp lý*, thậm chí *phi lý*, đã nói nhiều nhưng tại sao vẫn còn và lại còn phát triển sang cảng hàng không, trường đại học và có thể cả khu công nghệ cao?

Các thị xã trong cả nước đua nhau “lên thành phố”, thành phố loại thấp lên thành phố loại cao hơn trong khi hạ tầng cơ sở y tế, giáo dục, giao thông, nước sạch ở nông thôn còn quá thiếu thốn, an sinh xã hội còn quá nhiều bất cập. Tại sao và tình trạng này bắt nguồn từ đâu?

Cộng tiềm lực của 13 tỉnh thành phố vùng ĐBSCL lại với nhau chưa phải là tiềm lực kinh tế của vùng này. Thực tế đã cho thấy phát triển kinh tế theo tỉnh không phát huy hết thế mạnh của đồng bằng, hạn chế khả năng cạnh tranh của hàng hóa Việt Nam trên thị trường trong và ngoài nước, thậm chí đôi khi còn gây hại lẫn nhau. Vấn đề *phát triển kinh tế vùng*, đặc biệt ở đồng bằng sông Cửu Long, đã được nêu lên từ hơn 25 năm rồi, tại sao vẫn còn ở trong chẵn?

Liệu chủ trương *Việt Nam tích cực và chủ động hội nhập với thế giới*, mà Đại hội Đảng lần thứ XI đã nghị quyết, có là cơ may để *cơ cấu lại* nền kinh tế của vùng lãnh thổ này, địa bàn vừa phải cạnh tranh khốc liệt với thị trường bên ngoài, vừa phải đương đầu với thách thức của biến đổi khí hậu?

Trả lời được các câu hỏi loại như thế thì việc sửa sai hay tái cơ cấu mới đi vào quỹ đạo đúng.

3. Cần cụ thể hóa chủ trương, tái cơ cấu sát hợp và vì sự phát triển bền vững

Hầu như mọi người đều nhất trí rằng từ *phát triển theo chiều rộng* nền kinh tế phải chuyển sang *phát triển theo chiều sâu*. Nhưng *làm gì* trong từng khu vực của nền kinh tế, tại từng địa bàn, với *những điều kiện* nào thì thông tin

tìm thấy trong các bài viết và các phát biểu còn rất hiếm. Điều cần tránh là lặp lại như một điệp khúc trống rỗng. Điều cần làm là hành động cụ thể, tương thích.

Với những chủ trương đúng đắn phát triển theo chiều sâu, đầu tư phải có hiệu quả (các mặt) cao, phát triển phải bền vững, liệu chương trình khai thác bô-xít ở Tây nguyên sản xuất ra và xuất khẩu sản phẩm bán thô alumina, có dừng lại hay không, nhất là trước nguy cơ có thể thấy trước là hàng trăm cây số đường quốc lộ, tỉnh lộ, ở Tây Nguyên và Nam Trung bộ vốn đã ít, sẽ hư hỏng nặng, môi trường bị xáo trộn và ô nhiễm?

Muốn tái cơ cấu phải có *nguồn lực* cần thiết. Nguồn lực là một bộ phận hữu cơ, không thể thiếu của mọi đề án tái cơ cấu. Về vấn đề quá rõ này, nhiều lời khuyên của chuyên gia trong và ngoài nước cần được xem xét một cách trân trọng. Không có chiếc đũa thần nào cho việc tái cơ cấu cả. Vinashin là một bài học còn mới tinh khôi về một quan niệm, một cách tái cơ cấu cần phải xem lại.

Tái cơ cấu rồi cũng đi đến sản phẩm, đến thị trường. Thị trường thế giới, kể cả thị trường đầu tư, thị trường công nghệ, đang có những chuyển dịch và biến đổi sâu sắc kể từ cuộc khủng hoảng kinh tế thế giới kéo dài từ năm 2008 đến nay. Đề cập đến tái cơ cấu và khủng hoảng kinh tế toàn cầu như là hai phạm trù độc lập sẽ dẫn đến tái cơ cấu không sát thực tế, tốn kém nhưng sẽ sớm bị lỗi thời.

Tái cơ cấu bất cứ đối tượng nào đòi hỏi suy nghĩ thấu đáo, có tầm nhìn, thẳng thắn nhìn vào sự thật, minh bạch với chính mình và với xã hội. Đó là những điều kiện cần để tái cơ cấu thành công.